

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

Lauri Kajanoja

Muistio

25.2.2020

Julkinen

**Asiantuntijalausunto tulevaisuusvaliokunnalle. Asia: O 5/2019 vp
Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2019 – 2023. Teema: Suomen hyvinvoinnin reunaehdot: Kansantalouden tulot ja menot**

Kansainvälisen talouskehityksen trendit nostavat esiin paitsi myönteisiä näkymiä myös useita erilaisia uhkatekijöitä Suomen talouden kannalta. Seuraavassa käydään läpi joitakin näistä uhkatekijöistä. Trendien taustalla on osin yhteisiä, maailmanlaajuisia tekijöitä, joihin kuuluvat digitalisaatio, globalisaatio, väestön ikääntyminen sekä ilmastonmuutos ja ilmastopoliittikka.

1 Kansainvälinen kauppa ja Suomen vienti

Kansainvälisen talouden näkymiin vaikuttaa useita trendejä, jotka muodostavat riskejä Suomen talouden kannalta.

Käynnissä oleva kauppasota Yhdysvaltain ja Kiinan välillä kertoo niistä riskeistä, jotka liittyvät kansainvälisen kaupan järjestelmään. Nämä riskit voidaan osin nähdä vastareaktion pitkäjään jatkuneelle globalisaatiokehitykselle. Kansainvälisen kaupan pelisääntöjen kyseenalaistaminen koskee kauppasopimuksia ja mm. Maailman kauppajärjestön WTO:n toimintaa.

Kiinan talouden trendit ilman kauppasotaakin sisältävät riskejä koko maailmantalouden näkymien kannalta. Kiinan talouskasvu on hidastunut jo useiden vuosien ajan, ja tulevaisuudessa sen odotetaan hidastuvan edelleen. Taustalla ovat mm. niin sanotun perässähiittäjän edun pieneminen sekä väestön ikärakenne. Lisäksi riskiä talouskehityksen kriisiytymisestä Kiinassa on lisännyt viime vuosien nopea velkaantuminen – etenkin yksityisen sektorin.

Myös Venäjän talouteen liittyy Suomen kannalta tärkeitä riskitekijöitä. Venäjän talouskehitys on ollut kaiken kaikkiaan vaikeaa jo useiden vuosien ajan, joskin vuodelle 2015 ajoittunut hyvin heikko vaihe on jo historiaa. Venäjän talouden pidemmän aikavälin näkymät eivät ole suotuisat. Talouskasvun mahdollisuuksia kohentavia uudistuksia ei ole merkittävässä määrin tehty Venäjällä moneen vuoteen. Näkymiä varjostavat myös poliittisen epävakauden uhka ja väestön ikärakenne.

Kansainvälisen kaupan kehitystä uhkaavat myös ilmastopoliittikkaan liittyvät kysymykset. Tehokkaan ilmastopoliittikan harjoittaminen on vaikeaa,

jos tärkeitä maita jättäytyy pois yhteistä järjestelyistä, jotka koskevat päästöjen verottamista ja tai rajoittamista. Kun seurauksena ilmastotoimista voi tällöin olla niin sanottu hiilivuoto, voivat päästöjä verottavat alueet joutua asettamaan ulkorajoilleen niin sanottuja hiilitulleja. Ne kasvattaisivat osaltaan uhkaa kansainvälisen kaupan vaikeutumisesta.

Edellä mainittujen uhkatekijöiden merkitys Suomen taloudelle on huomattava. Kansainvälisen talouden ja kansainvälisen kaupan merkitys on Suomelle suurempi kuin isommille maille. Merkittävä osa Suomessa tapahtuvasta tuotannosta on osa kansainvälisiä tuotantoketjuja ja menee vientiin.

Kansainvälisen talouden väliaikaisilla häiriöillä on siksi suuri merkitys työllisyyteen ja työn tuottavuuteen Suomessa. Kauemmin kestävät kielteiset trendit heikentävät nekin talouskasvun edellytyksiä Suomessa. Työllisyyden kannalta niiden vaikutus ei kuitenkaan ole väistämättä suuri pitkällä aikavälillä, jos talous ja työmarkkinat onnistuvat sopeutumaan trendeihin. Tällöin seuraukset näkyvät ensisijaisesti työn tuottavuudessa ja sen kautta suomalaisten tulokehityksessä.

Suomen asema osana Euroopan unionia turvaa ulkomaankaupan edellytyksiä etenkin kansainvälisen kaupan järjestelmään liittyviltä riskeiltä. Toisaalta Euroopassa talouskasvun pidemmän aikavälin näkymät eivät väestön ikärakenteen takia ole maailmanlaajuisessa vertailussa vahvat.

2 Hitaan inflaation ympäristö

Monet keskeiset keskuspankit eivät ole viime vuosina onnistuneet pitämään inflaatiota tavoitteidensa mukaisessa vauhdissa. Inflaatio on ollut poikkeuksellisen hidasta, joskin laaja-alaiselta kuluttajahintojen alenemiselta on pääosin vältytty.

Eräissä maissa – kuten Yhdysvalloissa – inflaatio on ollut keskuspankin tavoitteen tuntumassa. Silti niissäkin tämä on edellyttänyt hyvin keveää rahapolitiikkaa. Se tarkoittaa, että tila reagoimiseen mahdolliseen inflaatiopaineiden pienenemiseen esimerkiksi suhdannekehityksen heiketessä on tavanomaista vähäisempi. Riski tavoiteltua hitaammasta inflaatiosta on siten sielläkin olemassa.

Hitaan inflaation taustalla voi nähdä useita toisiinsa liittyviä tekijöitä. Yksi niistä on vuosien 2008–2009 kansainvälisen finanssikriisin seuraukset. Toinen on trendin omaisesti laskenut reaalikorko kehittyneissä talouksissa, minkä taustalla lienee mm. väestön ikääntyminen ja tuottavuuden kasvun pitkäaikainen hidastuminen. Matalasta tasapainoreaalikorosta seuraa, että mahdollisuus keventää rahapolitiikkaa on aiempaa vähäisempi, koska on aiempaa vähemmän tilaa rahapolitiikan keventämiselle painamalla vallitseva reaalikorkotaso tasapainokorkotason alapuolelle.

Samalla vallitsevan reaalikorkotason alentamisen mahdollisuuksia on rajoittanut se, että inflaatio-odotukset ovat alentuneet. Tämä aleneminen merkitsee, että nimellisen korkotason painaminen nolnaan ei tuota yhtä matalaa reaalikorkotasoa kuin aiemmin. Syy inflaatio-odotusten alenemiseen on osin siinä, että inflaatio on ollut tavoiteltua hitaampaa useiden vuosien ajan. Siten matalien inflaatio-odotusten voi nähdä osin toteuttavan itsensä. Rahapolitiikassa on yhä käytettävissä keinoja inflaation kiihdyttämiseksi, mutta riski poikkeuksellisen hitaan inflaation jatkumisesta useiden vuosien ajan on kansainvälisesti merkittävä.

Liian hitaan inflaation yksi kielteinen vaikutus on se, että se heikentää keskuspankkien kykyä vaimentaa suhdannevaihteluita, kun rahapolitiikan keventäminen tarvittaessa on rajoitetumpaa. Tämä kasvattaa osaltaan finanssipolitiikan merkitystä suhdanteiden vaimentamisessa ja siten tarvetta kasvattaa julkiseen talouteen puskureita suotuisassa suhdannetilanteessa.

Lisäksi liian hidas kansainvälinen inflaatio vaikeuttaa osaltaan työmarkkinoiden toimintaa. Euromääräiset palkat eivät herkästi jousta alaspäin, joten suhteellisten palkkojen muuttaminen ei tapahdu yhtä helposti tai nopeasti kuin tavallisen inflaatiovaihdin oloissa. Tämä voi lisätä tarvetta esimerkiksi tulospalkkausjärjestelmien kehittämiseksi yrityksissä ja julkisella sektorilla.

Liian hidas kansainvälinen inflaatio voi myös vaikeuttaa suotuisan työllisyyskehityksen kanssa sopusoinnussa olevan kotimaisen kustannuskehityksen saavuttamista. Tämä nähtiin Suomessa kansainvälisen finanssikriisin jälkeen, kun Suomen kustannuskilpailukyky heikkeni jyrkästi, eikä sen parantaminen ollut helppoa hitaan kansainvälisen inflaation ympäristössä. Parantaminen edellytti mm. vuonna 2017 voimaan tullutta kilpailukykysovimusta. Etenkin rahaliiton jäsenmaassa palkanmuodostuksen pitää pysyä selviämään myös tavallisesta poikkeavissa olosuhteissa.

3 Uhka siitä, että aiempaa harvempi pysyy mukana

Talouden trendit ovat korostaneet tarvetta pitää mahdollisimman moni mukana työelämässä ja yhteiskunnassa. Digitalisaatio ja globalisaatio ovat muuttaneet nopeasti talouksien tuotantorakenteita laajasti eri maissa, ja kehittyneissä talouksissa tämä on merkinnyt sitä, että monet työpaikat ja tehtävät ovat hävinneet. Tilalle on tullut toisenlaisia työpaikkoja ja tehtäviä. Muutos tarkoittaa silti uhkaa siitä, että kaikki eivät pysy mukana.

Suomessa kotitalouksien välisten tuloerojen kasvu on ollut vähäisempää kuin monissa muissa maissa. Taloudellisen eriarvoisuuden ja aiempaa useamman ihmisen syrjäytymisen uhka on silti Suomessakin otettava vakavasti. Tästä kertoo mm. nuorten työikäisten miesten työllisyysasteen pitkäaikaisesti yleistä työllisyyskehitystä heikompi trendi. Lisäksi Suomessa suuren kysymyksen muodostaa se, että maan eri osat ovat hyvin erilaisessa tilanteessa väestön ikärakenteen ja sen näkymien suhteen.

Nämä uhat on tarpeen ottaa huomioon useilla eri talouspolitiikan osa-alueilla. Niihin kuuluvat mm. koulutusjärjestelmän kehittäminen, aktiivinen työvoimapolitiikka, sosiaaliturva, työmarkkinoiden instituutiot ja asunto-politiikka.